PARANIN YOLCULUĞU

Üsküp ve Kratova'da Basılan
Madeni Para Koleksiyonu

Paranın Yolculuğu: Üsküp ve Kratova'da Basılan Madeni Para Koleksiyonu

Yazar: Daniela Nikolova

Yayınevi: Balkan University Press

Yayın yeri: Üsküp, Kuzey Makedonya

Yayın yılı: 2025

Çevirmen: Marija Lolovska

Yayına Hazırlayan: Yusuf Temizcan

Düzeltmen: Feyhan Ruşid

Baskı: 1. Baskı

Yayın Sayısı: 49

Tasarım: Seyfullah Bayram (iyicalismalar.tr)

eISBN: 978-608-4868-52-1

DOI: https://doi.org/10.69648/NYZA2327

Kitabın orijinal başlığı Makedonca: Патувањето на парите: Колекција на монети ковани во Скопје и Кратово

Bu kitap Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen ve Halkbank AD Skopje ve Edirne Valiliği tarafından desteklenen "Üsküp ve Kratova'da Basılan Madeni Para Koleksiyonu (XIV-XVII. Yüzyıl)" adlı projenin bir çıktısı olarak hazırlanmıştır.

Balkan Üniversitesi Yayınları (Balkan University Press) Uluslararası Balkan Üniversitesi'nin bir markasıdır.

(C)Tüm hakları saklıdır.

Bu kitabın hiçbir bölümü, yayıncının yazılı izni olmaksızın fotokopi ve kayıt dahil olmak üzere, elektronik, mekanik veya diğer herhangi bir yöntemle, şu anda bilinen veya gelecekte icat edilecek herhangi bir bilgi depolama veya erişim sistemi yoluyla yeniden basılamaz, çoğaltılamaz veya kullanılamaz.

Bu baskı, 2025 yılında Kuzey Makedonya, Üsküp'teki Balkan Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

PARANIN YOLCULUĞU

Üsküp ve Kratova'da Basılan Madeni Para Koleksiyonu

Daniela Nikolova

BUP BALKAN UNIVERSITY PRESS

YAZAR HAKKINDA

Daniela Nikolova (10 Nisan 1966, Üsküp doğumlu), tarihçi, küratör ve Makedonya'nın Bağımsızlık Mücadelesi Müzesi'nde danışmandır.

Nikolova, 1990 yılında Üsküp'teki "Aziz Kiril ve Metodiy" Üniversitesi Felsefe Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2021 yılında "Üsküp Ulusal Tarih Enstitüsü"nde "XIV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Kadar Makedonya'da Osmanlı Para Basımı" konulu teziyle yüksek lisansını tamamladı.

Profesyonel kariyerine 1991 yılında Makedonya Ulusal Müzesi Tarih Bölümü'nde küratör olarak başladı. Bu görevde Osmanlı dönemi Makedonya'sına ait müze koleksiyonundan sorumluydu. Müze dokümantasyonunun geliştirilmesi, araştırmalar, sergi faaliyetleri, koleksiyonların korunması ve tanıtımı, yayıncılık, uzman personelle iş birliği ve uluslararası ilişkiler alanlarında çalıştı.

2018–2023 yılları arasında Makedonya'nın Bağımsızlık Mücadelesi Müzesi'nin müdürlüğünü yaptı. Bu dönemde müze eğitiminin geliştirilmesi, ziyaretçilere kolay erişimin sağlanması, Avrupa'daki ortak kurumlar ve profesyonel derneklerle iş birliklerinin artırılması, bilgi ve deneyim paylaşımı, ortak projelere katılım olanaklarının yaratılması, müze çalışanlarının yetkinliklerinin artırılması ile Avrupa kültür politikalarının takibi ve uygulanmasına önemli katkılarda bulundu.

2006 yılında Üsküp Askeri Müzesi'nin kurulmasına katkıda bulundu.

2011 yılında Venedik merkezli UNESCO Bölgesel Ofisi'nin "Kültür – Köprü ve Kalkınma" programı kapsamında Makedonya koordinatörü oldu.

2002–2024 yılları arasında yurt içi ve yurt dışında bilimsel araştırmalar alanında çeşitli yayınlar, makaleler ve kataloglar yayımladı. Yayın faaliyetleri kapsamında, müze dergisi "Numizmatikar"ın ilk sayılarında yayın sekreteri; 2009 yılında yayımlanan Makedonya Ulusal Müzesi'nin "Müze Yıllığı" 3. sayısında ise yayın kurulu üyesi olarak görev aldı.

Daniela Nikolova, müzecilik ve bilimsel profesyonelliğin gelişimine katkı sağlamaya devam etmekte olup, müzecilik, bilimsel araştırmalar ve eğitim alanlarında ilerlemeye ve bu alanların tanıtımını desteklemeye kararlıdır.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	6
SUNUŞ	8
ÖNSÖZ I	10
ÖNSÖZ II	12
GİRİŞ	15
MAKEDONYA'DAKİ OSMANLI KÜLTÜRÜ VE TARİHSEL GELİŞİMİ	23
MAKEDON TOPRAKLARINDAKİ DARPHANELER	35
KRATOVA'DA PARA BASIMI: KRATOVA VE KRATOVA YÖRESİNDE MADENCİLİK	71
ÜSKÜP DASPHANESİNİN KATALOĞU	87
KRATOVA DARPHANESİ'NİN KATALOĞU	101
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	119

TAKDİM

Yunus SEZER, *Edirne Valisi*

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, derin tarihi ve kültürel mirasıyla bölgenin önemli medeniyetlerinden birini temsil etmektedir. Monografik olarak hazırlanan bu çalışma, özellikle Üsküp ve Kratova darphanelerinden günümüze kadar ulaşan Osmanlı madeni paralarının müze koleksiyonunu ele alarak, geçmişten bugüne süregelen zengin kültürel mirası derinlemesine incelemektedir. Yıllar süren titiz araştırmaların bir sonucu olan bu eser, hem bilimsel hem de kültürel açıdan büyük bir öneme sahiptir. Fotoğraflar, çizimler, belgeler ve tablolarla zenginleştirilmiş olan bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nun maddi kültürüne dair eşsiz bir kaynak teşkil etmektedir.

Eserin sunduğu görsel materyaller, bu dönemin toplumsal yapısını, kültürel değerlerini ve anıtsal izlerini gözler önüne sererken, aynı zamanda Osmanlı-Türk medeniyetinin beş asırdan fazla bir süredir varlığını sürdüren mirasını da daha iyi anlamamıza olanak tanımaktadır. Bu kitap, sadece Osmanlı dönemiyle ilgili bilgileri sunmakla kalmayıp, aynı zamanda bu topraklarda gelişen nümismatik değerlerin korunması ve tanıtılması adına önemli bir adım teşkil etmektedir.

Osmanlı madeni paraları, özellikle Üsküp ve Kratova darphanelerinde basılmış olanlar, Osmanlı Makedonyası'nın tarihî, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına dair önemli ipuçları sunmakta ve bu alanda yapılacak araştırmalar için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Makedonya Müzesi'nde saklanan Osmanlı madeni paraları, sadece yerel değil, küresel anlamda da önemli bir tarihsel kaynak teşkil etmekte ve evrensel bir medeniyet değeri taşımaktadır.

Bu değerli eser, geçmişin zengin kültürel mirasını koruyarak gelecek kuşaklara aktarma misyonu taşırken, aynı zamanda bu alandaki yeni araştırmalar için bir ilham kaynağı oluşturmayı hedeflemektedir. Tarihî ve kültürel değerlerin korunması ve tanıtılması

adına yapılan bu çalışmalar, kültürel mirasın geleceğe taşınması konusunda büyük bir öneme sahiptir.

Ayrıca, eserin hazırlanma sürecinde farklı bilim dallarının yöntem ve birikimlerinden yararlanılmış, disiplinler arası bir bakış açısıyla çalışma daha da zenginleştirilmiştir. Tarihî ve kültürel hazinelerimizin korunmasına yönelik yürütülen bu disiplinler arası araştırma, sadece bugünü değil, geleceği de şekillendirecek önemli bir adım olma özelliği taşımaktadır.

Eserin ortaya çıkmasında özveri ve gayretle katkı sunan, kültürel mirasımızı koruma adına yürütülen bu önemli araştırmalara sağladıkları katkılardan dolayı emeği geçen herkese teşekkür ederim.

SUNUŞ

Prof. Dr. Abdurrahman ALİY, *Yunus Emre Enstitüsü Başkanı*

Yunus Emre Enstitüsü, Türk dili, tarihi, kültürü ve sanatının tanıtılması; Türkiye'nin akademik, bilimsel ve kültürel birikiminin yurt dışında en iyi şekilde sunulması amacıyla kurulmuş bir kamu kurumudur. Enstitümüz kültürlerarası diyaloğun geliştirilmesini, karşılıklı anlayışın güçlendirilmesini ve ortak insanlık mirasının korunarak gelecek nesillere aktarılmasını temel misyon edinmiştir. Faaliyet gösterdiğimiz ülkelerde barışçıl etkileşim ortamlarını teşvik ederek kültürel diplomasi alanında kalıcı ve etkili izler bırakmayı hedeflemekteyiz. Bu doğrultuda hazırladığımız her yayın, sadece bilimsel bilgi üretimi açısından değil, aynı zamanda kültürlerarası iletişimi desteklemesi bakımından da ayrı bir önem arz etmektedir.

"Paranın Yolculuğu - Üsküp ve Kratova'da Basılan Madeni Para Koleksiyonu" adlı bu eser, Kuzey Makedonya topraklarında tarihî süreç içerisinde Osmanlı dönemine ait basımı gerçekleştirilmiş madenî paraların sistematik biçimde derlenmesini, belgelenmesini ve kültürel bağlamda analizini içermektedir. Kitap, yalnızca nümismatik bir envanter çalışması olmanın ötesine geçerek Osmanlı sikkelerinin tarihî, kültürel ve sanatsal değerine ışık tutmakta; bu materyallerin müzecilik perspektifinden sunumunu gerçekleştirmektedir. Böylece, yerel tarih bilincinin gelişimine katkı sağlanmakta ve geçmiş ile bugün arasında anlamlı bir bağ kurulmaktadır.

Bu kıymetli çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen tüm kişi ve kurumlara ayrı ayrı şükranlarımızı sunarız. Başta, uzun yıllar boyunca Kuzey Makedonya Milli Mücadele Müzesi Müdürlüğünü yürütmüş olan ve aynı zamanda bu kitabın küratörlüğünü üstlenen Sayın Daniela Nikolova'ya, destekleriyle projeye katkı sunan Edirne Valisi Sayın Yunus Sezer'e, Uluslararası Balkan Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Lütfi Sunar'a ve Kuzey Makedonya Halk Bankası Müdürü Sayın Dr. Bilal Sucubaşı'na içten teşekkürlerimizi iletiriz.

Yunus Emre Enstitüsü olarak, kültürel mirasın korunmasına yönelik bu tür çalışmaların artarak devam etmesini temenni ediyor, kitabın bilim dünyası ve kültürel miras alanında faaliyet gösteren tüm ilgililer için faydalı olmasını diliyoruz.

ÖNSÖZ I

Daniela NIKOLOVA, *Yazar*

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, derin bir tarihi ve kültürel geleneğe sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Bu topraklarda yüzyıllara ait zengin kültürel miras hakkında bilgi veren birçok arkeolojik buluntu keşfedilmiştir. Arkeolojik buluntuların bir bölümü, henüz yeterince araştırılmamış bir alan olan nümismatik çalışmalardır.

Bu yayında, nümismatik ve tarihsel gerçekler içeriğinde eksik olan işlenip yorumlanan zenginleştirilmiş bir veri birikimi sunmaktayız. Bu, aynı zamanda tarihsel kronolojik bir hikâyenin özetini oluşturmaktadır. Aynı zamanda gelecekte bu alanda yapılacak olan araştırma ve çalışmalar için de bir yol ve temel teşkil etmektedir.

Ayrıca bu çalışmada, şimdiye kadar araştırılmamış verilerin ortaya çıkarılması amacıyla bu nümismatik değerlerin korunması için bir araç olarak disiplinler arası bir araştırma yürütülmüştür. Aynı zamanda, nümismatik koleksiyonların korunma tedbirleri ve müzeciliği gibi doğrudan nihai sunuma dahil olan diğer alanları da kapsamaktadır. Nümismatik koleksiyonlar, bu topraklarda var olmuş ve gelişmiş olan geçmiş madeni para geleneklerinin kültürel tarihî hazineleri ile tanıklıklarını temsil etmektedir.

Söz konusu koleksiyonlardan, birçok parasal sistemin temeline dayanak oluşturan geçmişle ilgili olan yazılı materyal ve bilgi eksikliği tamamlanabilir, ayrıca çeşitli olgu ve sonuçlar çıkarılabilir. Müzeler ise bu hazineleri uygun ve onurlu bir şekilde korumak, onları muhafaza etmek ve kalıcı kültürel ve tarihî değerler olarak tanıtmak için önemli katkılar sağlamakta ve kurumsal çaba göstermektedirler. Nümismatik koleksiyonun bir parçası olan madeni paralar, aynı zamanda "Osmanlı Makedonyası" olarak adlandırılan mozaiğin çok önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Madeni paralar, erken Osmanlı döneminde bu bölgenin yeri ve rolünü belirlemede önemli bir katkı sağlamaktadır. Daha da yüksek bir düzeyde, Balkanlardaki bu döneme ait daha geniş sosyal-ekonomik

ve sosyo-ekonomik bağlamı incelemek için önemli bir unsur oluşturduğu gibi tüm İmparatorluk içinde de aynı öneme sahip olmuştur.

Bu nedenlerden dolayı, Makedonya Müzesi'nde saklanan Osmanlı madeni paraları, yerel sınırları aşan önemli bir tarihsel kaynak teşkil etmekte ve Osmanlı maddi kültürünün bir parçası olarak evrensel bir medeniyet değeri taşımaktadır. Osmanlı madeni paralarıyla ilgili nümismatik koleksiyonun ve onların işlenmesinin öneminden hareketle, Üsküp ve Kratova'daki Makedon darphanelerinde basılan paraların doğru bir şekilde tanımlanması ve belirlenmesi mümkün olmuştur. Bu madeni paralar, nümismatik araştırmaların konusunu oluşturmuştur.

ÖNSÖZ II

Prof. Dr. Lütfi SUNAR, *Uluslararası Balkan Üniversitesi Rektörü*

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, yalnızca Balkanların kalbinde konumlanmış bir ülkenin sahip olabileceği yüzyıllara dayanan kültürel mirasa ve tarihî bir derinliğe sahiptir. Osmanlı dönemi bu mirasın önemli bir bölümünü teşkil etmekte, ülkenin kültürel mozaiğinin ayrılmaz bir parçası olmasının yanı sıra idarî ve ekonomik geçmişinin de önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Bu kitap, bölgenin Osmanlı geçmişine dair araştırmalara olağanüstü bir katkı sunmakta ve dikkati önemli fakat yeterince araştırılmamış bir boyuta çevirmektedir: Osmanlı nümismatiği.

Bu yayın, eski madeni paraların bir kataloğundan çok daha fazlasıdır. Konusu ve yöntemi bakımından özgün olan bu çalışmada yazar, dönemin para dolaşımı ile ekonomik yönetimini incelerken, birincil kaynaklardan ve müze koleksiyonlarından elde edilen verilerden yararlanmaktadır. Ayrıntılı görsel belgelerle desteklenen eser, madeni para üretiminin imparatorluk ekonomisi bağlamında geçirdiği evrimi bizlere sunmakta ve Üsküp ile Kratova'daki yerel darphanelerin rolünü gözler önüne sermektedir. Bu sikkeler aslında dönemin maddi tanıklarıdır. Yalnızca para dolaşımını, vergi politikalarını, bölgesel entegrasyonu ve yüzyıllar boyunca süregelen ekonomik sürekliliği anlatmakla kalmazlar; aynı zamanda çok daha fazlasını da dile getirirler. Max Weber'in de belirttiği gibi, ekonomik davranış toplumsal değerler, gelenekler, kurumlar ve dinle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Dolayısıyla, bu sikkeler aynı zamanda Osmanlı Makedonyası'nın toplumsal, kurumsal ve kültürel bağlamını da yansıtmaktadır.

Bu araştırma, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde Makedonya'daki ekonomik yaşamın bölgesel özelliklerine dair gelecekteki çalışmalara zemin hazırlamakta; araştırmacılar ve öğrenciler için bu dar uzmanlık alanında ilk kez ortaya konan bilgi ve kanıtları içeren değerli bir kaynak sunmaktadır. Anlatımındaki ustalıklı sadelik sayesinde yazar,

okuyucuyu o dönemin günlük yaşamına da yaklaştırmakta; böylece eser yalnızca akademik çevrelere değil, genel okuyucu kitlesine de hitap etmektedir.

Şüphesiz, bu gibi eserler hem bilgilendirici hem de birleştiricidir; çünkü Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ortak kültürel mirasını yansıtmaktadır. Tarihî hafızanın korunması hem bilimsel hem de kültürel bir sorumluluktur ve bu tür yayınlar, bu görevi yerine getirmemizdeki en önemli araçlarımızdan biridir. Kitap bu sikkeleri belgeleyerek ve yorumlayarak ekonomik tarihimizin bir parçasını muhafaza etmekte ve bunu daha geniş bir kitleye sunarak, ortak geçmişimize dair kolektif bilincin bir parçası hâline getirmektedir. Ayrıca, yazar, müzelerin maddi tarihî mirasın korunması ve yorumlanmasındaki vazgeçilmez rolünü güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu eserin ortaya çıkmasında büyük emeği geçen, yıllara dayanan adanmışlığı ve küratörlük uzmanlığıyla bu çalışmayı mümkün kılan Daniela Nikolova'ya en derin şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bu kitabı destekleyen ve akademik ve kültürel değerini takdir eden kurum ve kişilere de teşekkür ederim.

GİRİŞ

Sultan II. Murat (1421-1451) Cami, Üsküp

Tarihî araştırmalar, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti topraklarında varlığını sürdüren kültürel mirasın olağanüstü bir tarihî ve kültürel değere sahip olduğunu göstermektedir. Her uygarlık, eski çağlardan günümüze kadar insan hayatının ve gelişiminin güvenilir tanıkları konumundaki somut olan ve somut olmayan kültürel miras aracılığıyla bu coğrafyalara kalıcı izler bırakmıştır.

Bu çalışmada, kültür ve gelenek aracılığıyla kalıcı izler bırakan, gelecek nesillere bir görev olarak aktardığımız Osmanlı medeniyeti dönemine ait önemli hatıraları sunuyoruz.

Osmanlının beş asırlık bir dönem içerisinde oluşturduğu zengin maddi ve manevi kültüre ait birçok eser günümüzde korunmuş vaziyettedir. Bunlar dinî nitelikteki yapılar (camii-mescitler, imaretler, medreseler, türbeler ve tekkeler) ve din dışı nitelikteki yapılardır (kervansaraylar, çarşılar, hamamlar, sebiller ve sıhhi tesisatlar). Bu yapıların çoğu Osmanlı yönetiminin başlangıcında, özellikle de 15. ve 16. yüzyıllarda inşa edilen ve günümüze kadar kalanlardır.